

Цей звіт містить оброблені результати опитувань, здійснене в межах дослідницького проєкту **“Дослідження складу та ролі групи неформальних збирачів вторсировини в управлінні відходами міста Львова”**. Звіт підготовлено Дослідницькою агенцією Fama.

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЧНА ДОВІДКА	1
РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ	2
ЗБИРАЧІ СИРОВИНИ	2
Профіль респондентів	2
Збір вторсировини	3
Доходи від збору сировини	5
Особливості роботи зі збору сировини	6
Зміни в сфері поводження з відходами	7
ЗБИРАЧІ ВЖИВАНИХ РЕЧЕЙ	9
Профіль респондентів	9
Звір вживаних речей	10
ПРОДАВЦІ РЕЧЕЙ ЗІ СМІТНИКА	13

МЕТОДОЛОГІЧНА ДОВІДКА

Період збору даних	Жовтень	-	грудень	2021	року
Географія	Львівська				ТГ
Метод збору даних	face-to-face				інтерв'ю
Дизайн вибірки	стихійна				
Кількість респондентів	збирачі		сировини	-	85
	збирачі		вживаних		12
	продавці речей зі смітника – 3			речей	-

Дані не є репрезентативними.

Враховуючи об'єм вибірки, статистичні тести дають неоднозначний результат. Тож дані, що наводяться у цьому звіті, не варто інтерпретувати як фактичне спостереження, радше – джерело для побудови гіпотез для наступних досліджень.

Дані наводяться у абсолютних та відносних значеннях. При аналізі відсіяно сумнівні дані та випадки відмов.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

ЗБИРАЧІ СИРОВИНИ

Профіль респондентів

¼ респондентів – чоловіки. Немає достатньо підстав стверджувати, що цю пропорцію можна екстраполювати на всю групу збирачів відходів. Дані при розподілі в групах за статтю – ненадійні.

Стать

75%	64	Чоловіки
25%	21	Жінки

Більше половини респондентів (58%) у віці 51-70 років. Середній вік – 55 років. У чоловіків середній вік дещо нижчий – 54 роки, у жінок – 61 рік. Діапазон значень серед чоловіків дещо ширший: наймолодшому респонденту серед чоловіків – 25 років, серед жінок – 28 років; найстаршому респонденту серед чоловіків – 85 років, серед жінок – 81 рік.

Вік

5%	4	До 30 років
15%	13	31-40 років
11%	9	41-50 років
27%	23	51-60 років
31%	26	61-70 років
11%	9	71 рік і старше

Переважає більшість учасників опитування проживають у Львівській громаді [один випадок – Брюховичі, решта – Львів]. Серед “немісцевих” приблизно однакова кількість мешканців Львівської області та інших (сусідніх) областей [Житомирська, Чернівецька, Закарпатська області].

Походження

89%	75	Львівська ТГ
6%	5	Львівська область
5%	4	Інша область

Майже половина респондентів відносять себе до категорії малозабезпечених, 38% – людей похилого віку, 35% – безробітних.

Серед інших відповідей учасники опитування згадували: статус пенсіонера, випадок з нападом та грабежем.

Приналежність до окремих категорій населення

49%	42	Малозабезпечені
35%	30	Безробітні
8%	7	Невиліковно хворі / люди з тяжкими хронічними хворобами; Люди, які втратили соціальні зв'язки
19%	16	Люди з інвалідністю
5%	4	Бездомні
1%	1	Представники етнічних меншин
11%	9	Учасники АТО/ООС та члени родин учасників АТО/ООС
4%	3	Люди, які зазнали шкоди, завданої пожежею, стихійним лихом, катастрофою
5%	4	Люди, які зазнали шкоди, завданої бойовими діями, терористичним актом, збройними конфліктом, тимчасовою окупацією
1%	1	Постраждалі від насилля за ознакою статі та / чи домашнього насилля
38%	32	Люди похилого віку
5%	4	Інше
20%	17	Жодне з переліченого

Тільки 9% респондентів користуються послугами від міста, благодійних чи релігійних організацій [мова зокрема про роздачу їжі, розміщення в нічліжках]. Серед уточнених послуг – харчування. Серед центрів, куди звертаються – Церква Святих Ольги та Єлизавети, Храм Святих Апостолів Петра і Павла, Порохова вежа.

Використання соціальних послуг

91%	77	Не використовують
9%	8	Використовують

Збір вторсировини

Більше третини респондентів (38% серед усіх опитаних, 58% – серед тих, хто дав відповідь на запитання¹) займаються збором / здачею вторсировини вже тривалий час – від чотирьох років і більше. Про них ми можемо говорити як про “постійних” збирачів. Щодо решти (хто дав відповідь на запитання) можна висувати припущення щодо змін у фінансовому становищі [не виключається зв'язок з пандемією Covid-19 чи виходом на пенсію].

¹ 25 відповідей відсіяно із фінального розподілу як сумнівні. Деякі відповіді були віднесені до тої чи іншої категорії за розсудом аналітика, хоча точно не відповідали за значенням [наприклад, “кілька років” втрапило до категорії “1-3 роки”, “більше 5 років” – “4-10 років”, “усе життя” – “більше 10 років”].

Тривалість досвіду збору / здачі вторсировини

15%	9	Менше року чи близько того
32%	19	1-3 роки
28%	17	4-10 років
25%	15	Більше 10 років

Найпопулярнішими місцями збору вторсировини є смітники в житлових кварталах та місця торгівлі (магазини, ринки). Більше половини респондентів називають локацію одного типу (58%) і, переважно, це – контейнерні майданчики.

Серед інших відповідей учасники опитування згадували: заводи (діючі та зупинені), школи (списані видання), заклади розміщення, знайомих, які відсортовують вторсировину вдома.

Місця збору вторсировини [мультивибір²]

67%	57	Смітники (чи біля смітників)
42%	36	Магазини, ринки
9%	8	Заклади громадського харчування
5%	4	Будівництва
8%	7	Власні відходи
14%	12	Інше
7%	6	Дезавгодно

Найпопулярнішим типом сировини для збору є папір. Його збирають як чоловіки, так і жінки (80% та 90%, відповідно), серед тих, хто взяв участь в опитуванні. Висунути гіпотезу щодо відмінностей у зборі між представниками різних статей можна у випадках склотари повторного використання (14% серед чоловіків, 52% – серед жінок), чорного металу (66% серед чоловіків, 29% – серед жінок), кольорових металів (61% серед чоловіків, 19% – серед жінок).

Можна виділити чотири групи респондентів за кількістю типів сировини, яку вони збирають:

1. Чверть респондентів збирають лише один тип сировини; у більшості випадків це – папір / картон.
2. Чверть респондентів зазначили, що збирають два типи сировини; у цьому випадку типовою є комбінація паперу / картону та металу (чорного або кольорового) чи виключно на металі [дещо менш популярна комбінація].
3. Дещо більше третини респондентів збирають три типи сировини; тут також мова про комбінації паперу / картону та металу чи виключно на металі (чорного та кольорового).
4. Решта – близько 14% збирають чотири чи більше типів сировини.

Сировина, яку збирають найчастіше [мультивибір]

82%	70	Папір / картон
-----	----	----------------

² Респонденти не були обмежені в кількості виборів альтернатив (називали різні локації). У цьому конкретному випадку запитання задавалось як відкрите (без альтернатив, але з підказкою); на аналітичному етапі воно було перекодовано як мультивибір.

56%	48	Чорний метал
51%	43	Кольоровий метал
24%	20	Склотара повторного використання
18%	15	Алюмінієві банки від напоїв
9%	8	Скlobій
5%	4	Інший пластик
2%	2	Інше [“коли що є”]

Дороговкази до пунктів прийому сировини, з якими працюють учасники опитування:

вул. Богдана Хмельницького (2³), вул. Бойка, вул. Буйка, вул. Варшавська [буд. 1] (3), Винники, Винниківський ринок, вул. Вітовського, вул. Володимира Великого [буд. 61] (4), Галицьке перехрестя, вул. Героїв УПА [на початку вулиці, в районі ТЦ “Скриня”] (4), Гнатюка [буд. 3] (6), вул. Гніздовського [біля бару Vosrhoг], вул. Горбачевського, вул. Грінченка [буд. 4], вул. Джерельна, вул. Дорошенка, вул. Драгана (3), вул. Жовківська, вул. Залізнична [всього три пункти прийому] (6), вул. Замарстинівська, Зубра, вул. Зубрівська [буд. 36 чи поруч], вул. Інструментальна (2), вул. Княгині Ольги [біля Акваларку] (2), вул. Кульпарківська [буд. 263], вул. Лазаренка [буд. 8] (3), вул. Липинського [буд. 4], вул. Личаківська [Авторемонтний завод] (2), вул. Льва Толстого [буд. 14] (2), вул. Миколайчука [кінець трамваю #6] (5), вул. Міцкевича, вул. Наукова [буд. 12] (3), вул. Привокзальна, вул. Рахівська, Сихів, вул. Стрийська [біля Автостанції] (3), вул. Студентська, вул. Судова (3), вул. Таманська (2), вул. Театральна, вул. Тернопільська (4), вул. Трускавецька (3), вул. Хоткевича [кінець вулиці], вул. Хуторівка, вул. Червоної Калини [буд. 44], вул. Чигиринська [буд. 40] (5), вул. Шевченка [біля Церкви Анни], вул. Широка (4), вул. Ярослава Мудрого

Частота збору сировини

16%	14	1-2 дні на тиждень
15%	13	3-4 дні на тиждень
19%	16	5-6 днів на тиждень
42%	36	Щодня
7%	6	Нерегулярно / Рідко

Доходи від збору сировини

Винагорода більшості респондентів (72%) від здачі сировини не перевищує 500 грн в тиждень. Для чверті респондентів ця винагорода складає основну частину доходу, ще для чверті – близько половини, майже половина зазначили, що ця винагорода, складає незначну частку доходу. Жоден респондент не вказав, що ця винагорода не впливає на загальний дохід.

Зафіксовано слабкий але значимий прямий зв'язок між частотою збору сировини та винагородою за її здачу [чим частіше відбувається збір, тим більшою є сума винагороди], а також між сумою винагороди та часткою доходу, яку він становить [чим більша сума, тим відчутнішою вона є у загальному доході].

Розмір винагороди (в тиждень від здачі сировини)

³ Тут і надалі таким чином маркуватиметься частота згадування того чи іншого конструкту, виокремленого в ході аналізу “відкритих” запитань; якщо частота не вказана – згадування одиничне.

19%	16	Менше 100 грн
40%	34	100-300 грн
13%	11	300-500 грн
18%	15	500-1000 грн
7%	6	Понад 1000 грн
4%	3	Важко відповісти / Не хочу відповідати

Частка доходу, яка отримується від здачі сировини

29%	25	Основна частина доходу
24%	20	Половина доходу
45%	38	Незначна частина доходу
2%	2	Не впливає на мій дохід

Оцінка матеріального становища

31%	26	Ледве зводжу кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти та речі
33%	28	Грошей вистачає на харчування та купівлю недорогих необхідних речей
24%	20	В цілому, на життя вистачає, проте купівля речей тривалого користування(наприклад, телефону) викликає труднощі
12%	10	Живу забезпечено, проте деякі покупки для мене є досі недоступними (квартира, машина)
1%	1	Можу дозволити собі все, що потрібно

Особливості роботи зі збору сировини

Майже чверть респондентів зазначили травматичний досвід чи загальне погіршення здоров'я внаслідок роботи із сировиною. Серед типових травм – порізи при роботі з папером та алюмінієвими пляшками, забої при роботі з важкою технікою. Окрім того, згадувались такі випадки: *“промочив ноги на звалищі”*, *“інший збирач сировини вдарив шваброю”*, *“називали бомжами”*.

Близько чверті респондентів говорить також про виникнення конфліктів під час збору чи здачі сировини. Найчастіше мова тут про конфлікти з іншими збирачами сировини, однак також є поодинокі згадки про сутички з колишніми ув'язненими (“бандитами”), підлітками чи конфлікти з представниками Нацполіції.

Травми та / погіршення здоров'я через роботу зі сировиною

77%	65	Не було такого
23%	19	Є таке

Виникнення конфліктів під час збору чи здачі сировини

74%	63	Не було такого
26%	22	Є таке

Дещо більше половини респондентів погодились би на офіційне працевлаштування в сфері сортування відходів, дещо менше половини – відмовились би. Серед умов, за яких би погодились на пропозицію роботи: наявність постійної зарплатні, потенційне збільшення доходу (вище поточного), забезпечення достойних умов роботи. Аргументуючи відмову говорять про таке: відсутність довіри до держави, малоймовірність такої пропозиції, відсутність документів, наявність основної / додаткової роботи, похилий вік, інвалідність.

Дії за умов отримання пропозиції щодо працевлаштування від держави у сфері сортування відходів

53%	45	Погодились би
45%	38	Не погодились би
2%	2	Вагаються з відповіддю

Зміни в сфері поводження з відходами

39% респондентів помітили зміни в сфері поводження з відходами. Зокрема, мова про таке:

- *зміни у системі поводження з відходами*: загалом збільшилась кількість баків (5), з'явилися баки для органічних відходів, з'явилися сортувальні станції, місто стало чистішим, більше прибирають (2);
- *зміни у поводженні мешканців з відходами*: мешканці стали більше сортувати (8), люди залишають сировину біля смітників [зокрема, мова про папір та скло] (4), люди викидають не у смітники, доводиться прибирати, змінився вміст контейнерів;
- *зміни, що торкнулись збирачів сировини*: збільшилась кількість збирачів сировини, спростили умови прийому сировини, знизилась ціна на сировину (2).

Немає консолідованої думки щодо змін кількості відходів (за останні роки), думки розділились майже порівну. Окремі свої спостереження щодо змін у структурі відходів учасники опитування залишали в коментарях. Звідки відомо про:

збільшення кількості паперу; збільшення кількості відходів закладів громадського харчування; сміття, яке залишають туристи повсюдно; збільшення кількості збирачів, а, відтак, зменшення об'ємів доступної сировини; зменшення кількості сировини внаслідок запровадження локдауну; сезонне скорочення кількості сировини ["літом було більше"]; зменшення кількості металу (2); збільшення випадків, коли мешканці приносять в пункти прийому відсортовану сировину.

Зміни в сфері сортування відходів

61%	51	Не помітили таких
39%	33	Помітили такі

Зміни кількості відходів протягом останніх років

25%	30	Кількість сировини збільшилась
31%	37	Кількість сировини не змінилась
24%	29	Кількість сировини зменшилась
4%	5	Залежить від типу сировини

Половина респондентів помітили збільшення кількості закритих сміттєвих майданчиків. Респонденти нарікають на ускладнення процесу збору сировини. У випадках із закритими майданчиками сировина збирається біля контейнерів (мешканці залишають) або підбираються паролі, однак частіше – такі контейнерні майданчики просто ігноруються.

Водночас більшість респондентів (79%) не відчули зміни кількості сировини, яку вдається зібрати, у зв'язку із запровадженням системи роздільного збору побутових відходів.

Збільшення кількості закритих сміттєвих майданчиків протягом останніх років

49%	42	Не помітили такого
51%	43	Помітили такого

Зміни у обсягах зібраної сировини, які відбулись внаслідок встановлення окремих баків для різного типу відходів

12%	10	Обсяг збільшився
79%	67	Нічого не змінилось
9%	8	Обсяг зменшився

ЗБИРАЧІ ВЖИВАНИХ РЕЧЕЙ

Результати цього модулю дослідження можна розглядати як тестове. Дані не репрезентують групу.

Профіль респондентів

Група збирачів вживаних речей, які взяли участь у опитуванні суттєво відрізняється від збирачів сировини: вони молодші, освічені та мають роботу (і, як стане відомо далі, збір речей не приносить їм прибутку).

Стать

42%	5	Чоловіки
58%	7	Жінки

Вік

67%	8	До 30 років
33%	4	31-40 років

Наявність вищої освіти

83%	10	Є
17%	2	Немає

Серед респондентів є фахівці з будівництва, архітектури, дизайну, менеджменту, журналістики, психології, інформаційних технологій. Більшість – працюють за освітою.

Наявність роботи

83%	10	Є
8%	1	Немає
8%	1	Відмова відповідати

Оцінка матеріального становища

8%	1	Ледве зводжу кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти та речі;
17%	2	В цілому, на життя вистачає, проте купівля речей тривалого користування (наприклад, телефону) викликає труднощі
58%	7	Живу забезпечено, проте деякі покупки для мене є досі недоступними (квартира, машина)
17%	2	Важко відповісти

Приналежність до окремих категорій населення

8%	1	Малозабезпечені
8%	1	Безробітні
8%	1	Люди, які втратили соціальні зв'язки
8%	1	Люди, які зазнали шкоди, завданої бойовими діями, терористичним актом, збройними конфліктом, тимчасовою окупацією
83%	10	Жодне з переліченого

Звір вживаних речей

Учасники опитування найчастіше збирають меблі, побутові речі, техніку. Більшість з цих речей залишаються для власного користування (не для отримання прибутку). Переважаючою мотивацією до збору вживаних речей є бажання зберегти об'єкти старовини.

Речі, які збирають

92%	11	Меблі
17%	2	Техніка
50%	6	Побутові речі
8%	1	Вторсировина
17%	2	Інше ⁴

Місця збору речей

83%	10	Контейнерні майданчики
8%	1	Сміттєзвалища
17%	2	Інше [тимчасові смітники під час ремонту; покинуті будівлі; підвали, двори]

Тривалість досвіду збору / здачі вторсировини

17%	2	Менше року чи близько того
42%	5	1-3 роки
17%	2	Більше 10 років
17%	2	Без відповіді
8%	1	Відмова відповідати

Частота збору сировини

17%	2	Декілька разів на тиждень
75%	9	Декілька разів на рік

⁴ Немає чи втрачено деталізацію інших категорій вживаних речей, які збираються.

8%	1	Рідше
----	---	-------

Обробка знайдених речей

58%	7	Ремонт (самотужки чи зі зверненням до спеціаліста)
17%	2	Розбір на деталі
17%	2	Чистка
75%	9	Без додаткової обробки / Залишаю як є

Використання знайдених речей

83%	10	У побуті
17%	2	Для роботи
17%	2	Продаж
8%	1	Зберігання

Мотивація до збору вживаних речей

17%	2	Заробіток
50%	6	Хобі
25%	3	Прагнення зекономити
83%	10	Прагнення зберегти предмети старовини
8%	1	Інше [використання у побуті]

Серед тих респондентів, які продають знайдені речі [2 випадки], вказано такі суми тижневого доходу: "100-500 грн" та "500-1000 грн".

Дії за умов отримання пропозиції щодо працевлаштування від держави у сфері сортування відходів

8%	1	Погодились би
75%	9	Не погодились би
17%	2	Вагаються з відповіддю

Що, на думку учасників опитування, потрібно змінити у міській політиці щодо відходів, щоби якомога більше техніки, меблів чи інших побутових речей отримували друге життя або перероблялися:

- відкриття пунктів прийому вживаних речей, де будь-хто з потребуючих зможе брати те, що йому / їй потрібне;

- збільшення кількості організацій, які займаються збором, ремонтом та продажем / розповсюдженням вживаних речей [по типу "Оселі"];
- поширення інформації про спільноти, які займаються повторним використанням речей;
- запровадження європейської практики з виставлянням непотрібних речей "на газоні";
- поширення практики "гаражних розпродажів";
- встановлення окремих контейнерів для побутової техніки;
- запровадження штрафів.

ПРОДАВЦІ РЕЧЕЙ ЗІ СМІТНИКА

Результати цього модулю дослідження можна розглядати як тестове. Дані не репрезентують групу.

Враховуючи незначну кількість учасників опитування, подаємо результати у форматі опису кейсів.

Випадок #1

Чоловік, 61 рік. Відносить себе до людей похилого віку та представників етнічних меншин (євреї). Не користується соціальними послугами (від міста, церкви чи благодійних організацій). Оцінка матеріального становища: "Ледве зводжу кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти та речі".

Вже рік збирає техніку, одяг та взуття на смітєвих майданчиках (в районі вул. Коновальця) та продає біля Костелу св. Ольги та Єлизавети. Працює щоденно. Орієнтовна сума доходу від продажу речей зі смітника складає близько 1000 грн в тиждень, що, в свою чергу, складає близько половини загального доходу.

Респондент озвучує такі свої спостереження щодо змін у сфері поводження з відходами:

- суттєвих змін у сфері поводження з відходами не відбулось;
- кількість речей не змінилась, але збільшилась кількість збирачів (зокрема, серед молоді);
- збільшилась кількість закритих смітєвих майданчиків, але це не має суттєвого впливу на роботу та кількість речей, які відбираються;
- знаходити речі в баках складно, але часом таланить на дійсно цінні речі.

Не отримував травм через роботу з викинутими речами. Водночас, трапляються конфліктні ситуації, зокрема респондент "ганяв безхатьків на смітєвому майданчику".

Погодився б на пропозицію офіційного працевлаштування у сфері сортування відходів за умови належної оплати праці. Вважає свою роботу соціально важливою, але констатує, натомість, зневажливе ставлення з боку оточуючих.

Не має пропозицій для покращення сфери сортування відходів.

Випадок #2

Чоловік, 57 років. Не має постійної роботи. Відносить себе до категорії малозабезпечених громадян та людей похилого віку. Не користується соціальними послугами (від міста, церкви чи благодійних організацій). Оцінка матеріального становища: "Ледве зводжу кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти та речі".

Близько року збирає вживані техніку та одяг поруч зі смітєвими майданчиками та продає біля Костелу св. Ольги та Єлизавети. Працює щоденно. Дохід від такої діяльності може складати від 50 до 1000 грн на день. Винагорода від продажу вживаних речей складає близько половини загального доходу респондента.

Респондент озвучує такі свої спостереження щодо змін у сфері поводження з відходами:

- суттєвих змін у сфері поводження з відходами не відбулось;
- кількість речей не змінилась, але збільшилась кількість збирачів;
- збільшилась кількість закритих смітєвих майданчиків, але це не має суттєвого впливу на роботу (адже респондент збирає лише ті речі, які мешканці залишають поруч) та кількість речей, які відбираються.

Не отримував травм та не стикався з конфліктними ситуаціями через роботу з викинутими речами.

Погодився б на пропозицію офіційного працевлаштування у сфері сортування відходів за умови належної оплати праці. Вважає свою роботу соціально важливою, але констатує, натомість, зневажливе ставлення з боку оточуючих.

Не має пропозицій для покращення сфери сортування відходів.

Випадок #3

Жінка, 71 рік. Не має постійної роботи. Відносить себе до категорії малозабезпечених громадян, людей похилого віку та людей з інвалідністю. Не користується соціальними послугами (від міста, церкви чи благодійних організацій). Оцінка матеріального становища: “Ледве зводжу кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти та речі”.

Вже 6 років збирає їжу, вживані посуд, аксесуари, елементи декору, одяг та взуття зі смітників (в районі Залізничного вокзалу) та продає біля Костелу св. Ольги та Єлизавети. Працює щоденно: два дні збирає, два дні – продає. На робочий графік можуть впливати погодні умови та робота правоохоронців [“ганяють”]. Орієнтовна сума доходу від продажу речей зі смітника складає близько 500-1000 грн в тиждень, що є основною частиною загального доходу.

Респондент озвучує такі свої спостереження щодо змін у сфері поводження з відходами:

- люди частіше стали відсортовувати пластик;
- зменшилась кількість вартісних знахідок (приблизно на 70%) та збільшилась кількість збирачів;
- збільшилась кількість закритих смітєвих майданчиків, що суттєво ускладнює роботу збирачам і дає додаткові можливості двірникам; припускає можливість злому загороджень;
- кількість речей не змінилась у зв'язку зі закриттям смітєвих майданчиків.

Не отримувала травм через роботу зі збору речей, а дрібні порозуміння (конфлікти) швидко залагоджувались.

Погодилася б на пропозицію офіційного працевлаштування у сфері сортування відходів за умови належної оплати праці. Не впевнена щодо суспільної важливості власної роботи, але контактує зневажливе ставлення з боку оточуючих.

Вважає, що для покращення сфери сортування відходів, необхідно зробити так, аби правоохоронці не зганяли вуличних торговців.